

**SENATORI BUCOVINENI
ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE
GEORGE GRIGOROVICI (LEGISLATURA 1920–1922) (II)**

RODICA JUGRIN

**Bukowiner Senatoren im Parlament Grossumänniens.
George Grigorovici (Legislatur 1920–1922) (II)**

(Zusammenfassung)*

Im ersten Teil der vorliegenden Dokumentation wurde die parlamentarische Tätigkeit des Senators George Grigorovici, als Vertreter der bukowiner Sozialdemokraten in der Legislaturperiode 1920–1922, dargestellt. Seine Anfragen, Mitteilungen und Erklärungen bezogen sich auf verschiedene Angelegenheiten. In der genannten Legislaturperiode umfasst seine Tätigkeit, unter anderem, die Antwort auf die Anfrage A.C. Cuzas betreffend die sozialistische Doktrin sowie Stellungnahmen bezüglich der Antwort des Senats auf die Thronrede, der Ansprache des Justizministers Matei Cantacuzino betreffend die Sozialistische Partei, der Durchführung der Bodenreform. Im Namen der Sozialdemokratischen Partei gab George Grigorovici eine Erklärung über die Regierungstätigkeit ab. Ferner wirkte er bei Diskussionen und Debatten über manche Gesetzentwürfe mit, wie zum Beispiel: das Gesetz zur Gründung der kommunalen Weidelländer, das Gesetz zur Ratifizierung des mit Österreich am 10. September 1919 geschlossenen Friedensvertrags und des Abkommens über Minderheiten vom 9. Dezember 1919, das Gesetz zur Gründung der Vermietungsdienststellen, das Gesetz für Kinderschutz und Bekämpfung der Landstreicherei und des Bettelns, das Gesetz über die Gewerkschaften, das Gesetz zur Reform der Direktabgaben, das Gesetz zur Festsetzung von Zollgebühren für deutsche Waren.

Der zweite Teil der Dokumentation bezieht sich auf die von George Grigorovici in der Senatssitzung vom 8. Dezember 1921, im Auftrag der Sozialdemokratischen Partei abgegebene Erklärung über die Tätigkeit des Kabinetts Alexandru Averescu während der Regierungszeit 13. März 1920 – 17. Dezember 1921.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Bukowina, parlamentarische Wahlen, George Grigorovici, parlamentarische Tätigkeit.

În legislatura 1920–1922, senatorul George Grigorovici a susținut interpelări, comunicări, declarații despre: doctrina socialistă (ca răspuns la interpelarea lui A. C. Cuza) și proiectul de răspuns al Senatului la Mesajul Tronului (ședința Senatului din 2 iulie 1920); discursul ministrului Justiției, Matei Cantacuzino, referitor la

* Traducere: Carol-Alexandru Mohr.

Partidul Socialist (ședința Senatului din 8 iulie 1920); înfăptuirea reformei agrare (ședința Senatului din 8 decembrie 1921). De asemenea, George Grigorovici a susținut o declarație, în numele Partidului Social-Democrat, despre activitatea guvernului (ședința Senatului din 8 decembrie 1921) și a participat la dezbaterile unor proiecte de lege aduse în discuție în această legislatură parlamentară: Proiectul de lege privitor la aprobarea Tratatului de Pace cu Austria, încheiat la Saint Germain, la 10 septembrie 1919 și a Tratatului asupra minorităților (Paris, 9 decembrie 1919); Proiectul de lege pentru înființarea pășunilor comunale; Proiectul de lege pentru înființarea oficiilor de închiriere; Legea pentru înfrânarea vagabondajului și a cerșetoriei și pentru protecția copiilor; Proiectul de lege asupra sindicatelor profesionale; Proiectul de lege pentru reforma contribuțiilor directe și Legea pentru impunerea unor taxe asupra mărfurilor germane importate în România¹.

Ca reprezentant al Partidului Social-Democrat din Bucovina, George Grigorovici a dezbătut, în cadrul acestor intervenții, modalitățile de unificare și administrare a provinciei, criticând politica guvernului, dar oferind și soluții la problemele ce se ridicau în noua etapă istorică deschisă de făurirea statului unitar român. Intervențiile sale parlamentare au urmărit înfăptuirea unor profunde transformări democratice și social-economice.

Prezentăm, în continuare, declarația susținută de către George Grigorovici, în numele Partidului Social-Democrat, despre activitatea guvernului condus de generalul Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921).

Ședința Senatului din 8 decembrie 1921²

D-lor, situația reclamă să iau și eu cuvântul în numele Partidului Social-Democrat. Declar, de la început, că nu vorbesc decât în numele acestui partid, nu și în cel al diferitelor curente socialiste care, în timpul din urmă, au prins rădăcini la noi și care nu denotă altceva decât confuzia pe care a încercat-o toată lumea după război³.

¹ Intervențiile senatorului George Grigorovici sunt publicate în vol. *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, vol. II.2, *Senatul, legislatura 1920–1922*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Rodica Iașencu și Marian Olaru, indice de nume de Rodica Iașencu, București, Editura Academiei Române, 2018, p. 44–164.

² Dezbaterile Constituantei – Senatul, „Monitorul Oficial” (în continuare se va cita D.S., M.O.), nr. 6, 13 decembrie 1921, p. 50–59.

³ În anul 1896, a avut loc, la Cernăuți, congresul de constituire a Partidului Social-Democrat din Bucovina care se întemeia, așa cum arată Petru Rusșindilar, „pe un fond doctrinar de largă deschidere filosofică și ideologică, umanist-progresist, dar și cu ceva tentă marxistă”. Socialiștii bucovineni s-au aflat sub influența socialismului austriac și a celui german, iar legăturile spirituale cu socialismul din Regatul României s-au făcut, în special, sub influența lui Constantin Dobrogeanu-Gherea. După înființarea partidului s-a adoptat principiul organizării pe naționalități, astfel încât, în anul 1905, s-a constituit, la Cernăuți, un for central de conducere a mișcării social-democrate, iar un an mai târziu s-au pus bazele Partidului Social-Democrat Român (în Bucovina existau și partidele social-democrate german, ucrainean, evreiesc și polonez). În timpul Primului Război Mondial, social-democrații din Bucovina s-au situat „pe poziția luptei de eliberare a românilor de sub dominația străină și de reunire a lor într-un stat național unitar și democratic, contribuind din plin la actul de reunire a Bucovinei cu România”. În

Situația reclamă oarecare clarificări și oarecare critici din partea oricărui partid și, îndeosebi, din partea mea, care mi-am permis și la alte ocazii să vorbesc despre situația guvernului. Dacă ici și colo, câteodată, am aruncat câte un cuvânt aspru, aceasta nu am făcut-o cu intenția de a răsturna guvernul, pentru motivul foarte simplu că noi nu ne putem așeza în locul lui, ci am făcut-o în convingerea că-i spunem adevărul, pentru ca el să tragă dintr-însul concluziile ce [le] va crede necesare pentru binele său.

Noi, social-democrații, dacă luăm parte la lucrările din Parlament, trebuie bine înțeleși că noi nu ne-am întors în Parlament, pentru că nici nu l-am părăsit. Participarea noastră este foarte simplă: noi suntem aleși cu toții, în baza votului universal, în mare parte chiar în baza votului egal și proporțional, așa încât ne-am denega toată democrația noastră dacă nu am participa la lucrările Parlamentului, pentru care am fost aleși pe baza unui vot democrat. Nu putem înțelege cum boicotarea și părăsirea unui Corp legiuitor, ales pe baza votului universal și egal, pot fi puse între mijloacele politice de combatere a altui partid, după cum nu putem înțelege că se găesc cetățeni care nu aparțin claselor de jos și care nu vor să facă declarația de impozit. Acestea sunt porniri anarhice, lipsite de orice mentalitate socială, de orice mentalitate de datorie față de țară. [...] Se poate ca legile să nu fie bune, aceasta este altă chestiune, dar pentru aceasta avem puterea să le combatem; nu înțeleg, însă, să rezistăm la ceea ce cere, în momentul acesta, țara. [...] Cu toate acestea, îmi voi permite și eu să fac criticile mele în privința finanțelor.

Ceea ce reclamă, însă, îndeosebi astăzi, un cuvânt către banca ministerială, este situația în care a intrat guvernul din vina sa proprie. Se spune că guvernul actual este ieșit dintr-un partid care se sprijină și el pe țărani. Nu se poate contesta parlamentarilor partidului averescan [Partidul Poporului] că sunt și ei aleși de țărani. Au făcut bine sau nu țărani că i-au ales, aceasta este o altă chestiune. Țăranii sunt, însă, aceia care au majoritatea completă în țară, ei sunt aceia care hotărăsc la alegeri și se știe că ei i-au ales pe averescani, pe lângă opoziția țărănească ce a

perioada următoare, socialiștii își vor aduce contribuția la consolidarea, modernizarea și democratizarea statului național unitar român. După anul 1918, mișcarea socialistă și social-democrată din România s-a confruntat cu apariția unor curente și tendințe deosebite din punct de vedere ideologic. Un prim curent era curentul de dreapta social-democrat, inspirat din tradițiile social-democrației austriece și germane, slab din punct de vedere numeric în Vechiul Regat, dar puternic în organizațiile din provinciile care se reuniseră cu țara (Transilvania, Banat și Bucovina). Acesta se pronunța pentru reforme sociale și rămânerea în cadrele Internaționalei a II-a. Curentul centrist, dominant în Partidul Socialist din Vechiul Regat, critica reformismul tradițional social-democrat, se pronunța pentru naționalizarea mijloacelor de producție și își afirma solidaritatea cu revoluția bolșevică. Al treilea curent l-a constituit extrema stângă comunistă, care milita pentru constituirea unui partid comunist și afilierea necondiționată la Internaționala a III-a. În anii 1918–1920, în România întregită își desfășurau activitatea mai multe partide și organizații muncitorești: Partidul Socialist din Vechiul Regat, Partidul Social-Democrat din Ardeal și Banat și Partidul Social-Democrat din Bucovina, astfel încât unificarea organizatorică a mișcării social-democrate reprezenta o necesitate obiectivă. Cf. Petru Rușșindilar, *George Grigorovici și social-democrația în Bucovina*, București, Editura Fundației „Constantin-Titel Petrescu”, 1998, p. 21–23, 111; Nicolae Jurca, *Istoria social-democrației din România*, București, Editura Științifică, 1994, p. 59–60, 96, 116–117.

intrat în Parlament⁴. Având acestea în vedere, înțelegem foarte bine că partidul acesta al poporului ar trebui să-și dea seama încotro merge, ce direcție trebuie să ia pentru a merge mai bine și a mulțumi pe cei ce l-au ales. Văd în fapta țărăniștilor din stânga un act foarte cuminte. În momentul când reprezentanții din dreapta ai țăranilor au început să alunece spre prăpastie, i-au prins cu brațul lor vânjos de țărani și i-au oprit. Înțeleg această situație foarte bine. Însă, ceea ce ar trebui noi să deducem din acest rezultat este că guvernul trebuie să se ducă mai departe în direcția care i-a fost dată în mod firesc, ca să nu se prăbușească în mod definitiv.

Învățătura pe care trebuie s-o tragem este că Partidul Poporului și guvernul care-l reprezintă, ca să deçoace intențiile oligarhice ale Partidului [Național] Liberal, trebuie să asigure domnia democrației în această țară. Căci fără democrație, atât Partidul Poporului cât și cel țărănesc [Partidul Țărănesc]⁵, care nu sunt definitiv consolidate, nu se pot menține. Ambele partide sunt abia în formare și de abia pe viitor vom vedea ce se cristalizează din clocotul acesta. Vom vedea dacă nu este posibil ca și aceste două partide să se contopească în unul singur, care să ducă țara la un partid de clasă țărănesc, condus de ideea democrației și care ar putea, pe lângă opoziția socialistă – și ea democrată –, să conducă soarta țării spre o democrație și o libertate completă.

D-lor, sunt două moduri, două posibilități spre a ajunge la ținta aceasta de care am vorbit: una că guvernul trebuie să se emancipeze de acele elemente învechite, care nu sunt în folosul lui și care duc spre nenorocire și prăpastie și alta – trebuie să se gândească pe viitor să facă acele legi care să oprească oligarhia ca să vină iarăși la cârma țării. Nu este îndoială că votul egal, direct și proporțional trebuie să fie cea dintâi reformă înfăptuită din capul locului. De când am intrat eu în Parlament am fost Hecuba care a zis: feriți-vă, înainte de toate faceți legea electorală, căci, mai cu seamă Ardealul și Bucovina sunt acele provincii din care vor reacționarii și oligarhia să scoată elementele prin care să combată democrația. Și în țările acestea românul încă nu este democrat cu desăvârșire, ca românul din Vechiul Regat. În țările acestea trebuie reforma electorală, căci cea existentă este cea moștenită de la maghiari, învechită în sensul cel mai rău al cuvântului. Această lege electorală trebuie înlăturată dacă vrea Partidul Poporului ca, în viitor, să joace rolul care îi este dat alături de țărăniști în țara aceasta.

⁴ Forțele politice ale opoziției au format Federația Democrației Național-Sociale, din care făceau parte: Partidul Național Român din Transilvania, care a depus liste electorale separate în circumscripțiile din Transilvania, Partidul Democrat al Unirii din Bucovina, Partidul Țărănesc din Vechiul Regat, Partidul Țărănesc din Basarabia, Partidul Naționalist Democrat – Nicolae Iorga, gruparea independentă dr. Nicolae Lupu.

⁵ Partidul Țărănesc a fost fondat în noiembrie 1918 de către Ion Mihalache, având ca organe de presă „Țara nouă” și „Aurora”. Partidul grupa reprezentanții păturii înstărite de la sate: preoți, învățători, țărani. Doctrinarii partidului militau pentru ideea ca agricultura să domine economia națională. Printre liderii acestui partid se numărau: Constantin Stere, Virgil Madgearu, Pantelimon Halippa. La 10 octombrie 1926, a fuzionat cu Partidul Național Român din Transilvania, luând naștere Partidul Național Țărănesc.

D-lor, cu părere de rău, deși am vorbit în mai multe rânduri, nu am fost ascultat. Acum, însă, reforma electorală se face în pripă și sub o presiune deosebită; acum se face din frică [pentru] că vine un călău nou la putere și pentru a asigura ceea ce s-a câștigat până acum. Nu este bine că este așa, pentru că nu se știe la ce poate recurge oligarhia, care, cum știm, acum nu doarme, lucrează și are o influență puternică la Curte. D-lor, de aceea vă sfătuiesc să stăruieți din toate puterile ca reforma electorală să fie făcută și să fie făcută cu dreptate și cinste. Sunt unii oameni politici care, dacă vorbești cu dânșii, spun: bine, dar ne temem de minorități, ele vor veni în Parlament în număr prea mare.

Gh. Bogdan-Duică: Este un pretext.

George Grigorovici: Nu știu în ce număr mare, cu cel mai drept sufragiu electoral, ar putea să vină minoritățile acestea în Parlament. Să zicem că numărul ar fi de 20–30. Ce însemnătate are cifra aceasta față de voturile atât de puternice românești în țara aceasta?! Așa că nu e îndreptățită frica din punctul de vedere al cifrei! Dar din punct de vedere tactic este oare mai bine ca minoritățile să stea acasă și să se plângă în fața Europei întregi, zicând: stăm acasă, căci dreptul electoral nu este cu dreptate și nu ne dă posibilitatea să intrăm în Parlament sau e mai bine să le punem în situația ca să se urce la această tribună și să arate în mod sincer ce le trebuie? Vor ele, minoritățile, să stăpânească țara aceasta sau are poporul românesc dreptul s-o stăpânească?! Noi, ce este scris odată pentru totdeauna în Tratatul de Pace, trebuie să împlinim. Dacă ele cred că pot să stingherească țara în dezvoltarea ei culturală și democratică, nu este cu dreptate; dar nu-i posibil să fie așa, fiindcă și ele sunt interesate de un progres democratic al acestei țări, căci numai sub această condiție și ele pot înflori.

Nu știu de ce, așadar, vă temeți. Numai acei[a] pot să se teamă care voiesc să facă nedreptăți. Și după administrația provizorie pe care o avem în România Mare și după efectele ei, cred ele, minoritățile, că această stare are să se perpetueze, că aceasta are să fie de veci administrația românească. Nu vor să înțeleagă, pe de o parte minoritățile, pe de altă parte românii, că acestea sunt lucruri provizorii, care trebuie să se schimbe, dacă vrea țara aceasta, așa de frumos câștigată și așa de frumos unită, să reziste? Nu văd niciun pericol în privința aceasta. Și fiindcă nu văd niciun pericol, aș ruga să vă feriți de orice gând rău în privința legii electorale. Cu cât mai dreaptă va fi reforma electorală, cu atât mai mult că [vă] veți apropia de sufletul minorităților, cu atât mai bine va fi condusă soarta acestei țări.

D-lor, însă am să vorbesc și altceva. Constituirea Partidului Țărănesc a dat prilej la unele discuții. Din cele ce a vorbit d-l [Gh.] Bogdan-Duică, s-ar putea înțelege că eu nu aș putea fi mulțumit cu Partidul Țărănesc, fiindcă el ar fi prea radical. Aceasta nu este adevărat. Eu nu recunosc radicalismul. Cine sperie lumea cu el face rău. Radicalismul nu are nicio valoare. El există la acele partide care strigă, care promit, care vorbesc într-un ton ridicat, fiindcă nu le stă în putere să facă ceva pozitiv. [...] Oricând radicalismul face dovadă de slăbiciune. Am văzut ce s-a întâmplat cu radicalismul comuniștilor și [al] unor socialiști din România Mare. S-au dus spre sinucidere. [...] Tot radicalismul acesta nu a făcut decât să atragă

atenția celor răi, celor proști, asupra mișcărilor sociale, care dacă nu ar fi fost răi, nu ar fi lovit cum au lovit și dacă am fi fost cumiți, trebuia să-ți spună că ești o minoritate care trebuie ignorată. Din această cauză eu nu văd cu ochi buni radicalismul într-o mișcare de la care aștept un guvern și o administrație. Așa încât, dacă Partidul Țărănesc a împrumutat câteva idei specifice de la noi, regret că s-a făcut lucrul acesta, din cauză că intră în concurență cu Partidul Muncitoresc Socialist⁶. Eu nu voi admite să-mi dicteze d-l [Constantin] Stere ce noțiune specială să avem pentru România, dacă avem noțiuni cunoscute pentru Europa întreagă. [...] Țăranul este țăran. Sunt țărani bogați și sunt țărani sărmani. D-l Stere, contopind noțiunile „țărani” și „muncitori”, vrea să scoată încheierea că nu e nevoie să existe un partid muncitoresc socialist.

Gh. Bogdan-Duică: Nu sunteți drept, am spus cuvintele „stat țăărănesc ideal”.

George Grigorovici: Am ascultat pe d-l profesor Bogdan-Duică și am înțeles că nici el nu este mulțumit cu acest program [...] Aceasta este foarte firesc. Dacă d-l Stere declară că acei care lucrează cu mâinile lor proprii sunt țărani lui, foarte bine! Am cerut delimitarea în sferele de interese: muncitorii ai noștri și țărani ai d-lui Stere.

O voce: Sau ai țării.

Gh. Dumitrescu-Bumbești: Ai Partidului Țărănesc sunt țărani.

George Grigorovici: Partidul Țărănesc încă nu există. El este abia în formare, căci vedem două partide țărăniste. Și dacă mi-am permis să zic că sunt elemente exploatoare între țărani, aceasta o arată statistica României; sunt țărani bucovineni, basarabeni, ardeleni tot atât de bogați ca și boierii de aici. D-lor, discutând reforma agrară, țărăniștii regretă că țărani nu au căpătat mai mult decât șase fâlcii în Basarabia, când trebuiau să capete opt. Prin aceasta pierd din vedere că dacă țărani ar căpăta câte opt fâlcii nu am mai avea partid țăărănesc muncitor, ci am avea un partid țăărănesc burghez. Țara veche, ca și d-voastră, înțelege prin cuvântul de țăran un „calic”, dovada că și astăzi se întrebuintează expresia „bietul țăran”. Dacă ați întrebuinta această expresie în Bucovina, ați păți-o. Cuvântul acesta în Bucovina este ridicol, pentru că țăranul de acolo, care are șase fâlcii, plătește birul cu mândrie, fiindcă este, cum se numesc ei, talpa țării și dacă nu vei primi birul, pentru el aceasta este un fel de ofensă. D-lor, mentalitatea aceasta reiese din faptul că v-ați deprins să vedeți în țăran un calic și nu ați văzut pe un țăran lucrând intensiv șase fâlcii, căci un asemenea țăran are venitul unui director general de minister. Atunci de ce un director general de minister să plătească de zece ori birul unui țăran? Iată

⁶ În anul 1918, Partidul Social-Democrat din România a adoptat denumirea de Partidul Socialist. În mai 1919, a avut loc, la București, conferința partidelor socialiste din Regatul României și din regiunile unite cu țara la 1918. În iunie 1921, s-a format Federația Partidelor Socialiste din România, iar în anul 1927 a avut loc congresul de refacere a Partidului Social-Democrat. Concepțiile politice diferite au generat frământări în cadrul mișcării social-democrate, astfel încât, în anul 1928 s-a desprins o grupare din rândurile Partidului Social-Democrat, care a pus bazele Partidului Socialist al Muncitorilor din România, denumit, din anul 1932, Partidul Socialist Independent. Acesta s-a unit cu Partidul Socialist din România „C. Popovici” și s-a constituit Partidul Socialist Unitar. Cf. Nicolae Jurca, *op. cit.*, p. 116 și urm.

de ce este o diferență între mine și d-voastră, iată, pentru că eu țin să se delimiteze sfera de competență și de activitate pentru fiecare în parte, tocmai pentru a se evita ciocnirile între partide.

S-ar crede, și mi s-a spus din tabăra socialistă, că nu sunt revoluționar. Sunt revoluționar, dar eu concep revoluția ca o schimbare socială care se poate produce și fără vărsare de sânge; sunt pentru revoluția muncitorească, ca ea să facă din țara aceasta o țară industrială. Într-o asemenea țară, unde roțile nu se pot opri din loc, revoluții prelungite, cu vărsări de sânge, nu se pot produce. Se poate produce un război civil între două grupuri, ceea ce se poate întâmpla și în România, dar aceasta nu e o revoluție, ci o nenorocire, izvorâtă din prostia celor care cârmuiesc.

Luând cazul că liberalii vin la putere aduși de Curte, după concepția că regele poate alunga oricând și guvern și Parlament, atunci putem avea un război civil, nu, însă, o revoluție. Este ușor de înțeles că democrația de astăzi este prea tare, prea puternică ca să permită acestor oligarhi să vină la putere. [...] D-lor, îmi pare rău că d-l [Alexandru] Constantinescu a plecat de aici cu cățel și cu purcel [...] și nu am prilejul să îi spun în față toate acestea, ca să înțeleagă că așa nu mai merge. În ceea ce privește banca ministerială, îmi pare rău că se găsesc pe acea bancă oameni învechiți, reprezentând idei pe care noi le-am înhumat demult și pe care le-au înhumat curentele moderne de după război. Ei au fost exhumați și puși pe banca ministerială. [...] Aceasta este o mare nenorocire. Exhumații aceștia au darul nenorocit și nefast că vor infecta și pe cei vii. Dar, pe lângă acești exhumați, este și un număr de miniștri, un număr atât de mare, încât nici nu-l cunosc și care se împarte în două categorii: oamenii de muncă, pe care îi respect și nu-mi iau dreptul ca să-i critic și oamenii de paie care stau acolo – și aceasta este partea cea mai bună a valorii lor – și așteaptă ca să vină alții mai capabili să le ia locul. Despre dâșii s-ar putea spune ceea ce a spus Dante în cuvântarea sa mare: că ei n-au făcut nici bine, nici rău, că pentru dâșii este pregătită o despărțitură deosebită în iad, deasupra căreia e scris: „Lăsați orice speranță, voi ce intrați”. Acestora, care n-au făcut nici bine, nici rău, poate că li se vor ierta păcatele, că au ținut locul unor oameni capabili, speciali, de care, mai cu seamă acum, după război, avem atâta nevoie.

D-lor, vorbindu-se de activitatea acestui guvern, s-a insistat mai mult asupra modului cum înțelege ca să administreze noile provincii. În adevăr, este o chestiune foarte importantă de a se ști cum ar trebui și cât ar trebui guvernul să se amestece în administrația acestor provincii. Așa, de exemplu, în chestiunea Căilor Ferate, cine este răspunzător? Este ministrul sau armata, care conduce de fapt această instituție? S-au militarizat Căile Ferate. În aparență, aceasta pare că ar fi dat un rezultat admirabil. D-l general Ionescu, care conduce toate treburile în numele d-lui [Gheorghe] Văleanu [ministrul Lucrărilor Publice], este mândru, crede că a făcut rânduială și că acum domnește liniștea acolo. De fapt, liniștea aceasta nu este alta decât moartea, care așteaptă toate comunicațiile noastre, dacă se va mai prelungi militarizarea. Militarizarea a nenorocit țara și pe multe alte terenuri, de care vom mai vorbi; dar comunicațiile le-a nenorocit cu desăvârșire. Într-un mod dictatorial

se amestecă d-l general Ionescu, de pildă, în provincii și declară că Direcția Căilor Ferate din Cernăuți trebuie să fie permutată, numai fiindcă nu-i place d-sale Cernăuții, ci Galații, deoarece d-sa este din Galați. Niciun alt argument.

Bucovina, care merge spre industrializare, nu poate să fie lipsită de o direcție regională și să depindă pentru orice vagon de centru. Direcția aceasta a existat sub Austria și ar fi trist să nu existe după ce ne-am unit cu România. D-l general Ionescu desființează mereu, fără știrea Consiliului de Miniștri și fără ca ministrul Bucovinei să fie întrebat. Acesta este veșnic pe drumuri, din Cernăuți spre București, ca să intervină contra diferitelor prostii care se fac de la centru. Dar militarizarea are și alt dar nenorocit. Militarizarea Căilor Ferate ne-a adus în următoarea situație: în Ardeal s-au adunat cărbuni, sare, munți imenși, care nu se pot mișca din loc, pe când în diferite colțuri ale țării, sarea și cărbunii lipsesc cu desăvârșire, cum este cazul la noi, la Cernăuți. În trecut fie zis, noi am ajuns să ducem lipsă de sare și din cauză că s-a desființat mina de sare de la Cacica, situată, ce ironie, tocmai în cercul electoral al d-l ministru Dori Popovici. Cauza acestei situații este starea transporturilor. Ni s-a spus: nu este vorba de vagoane, de care avem destule, avem și locomotive, e vorba, însă, de personal. Pe acesta, însă, l-am încărcat în vagoane și l-am aruncat peste hotare. [...] Cu sistemul militarizării, muncitorii de la Căile Ferate au ajuns la disperare, dar sărmanii de ei tac din gură și suferă. Salariile lor sunt ridicole, copiii lor umblă fără cămași. Ei nu așteaptă decât ridicarea militarizării, ca specialiștii care își pot găsi ușor întrebuințarea aiurea să plece din serviciul Căilor Ferate. Iată ce ne așteaptă de pe urma d-lui general Ionescu, care crede că prin introducerea militarizării la Căile Ferate, a fericit țara românească. Adevărul este că a nenorocit-o. O asemenea stare de lucruri nu mai poate să dureze.

Așa, ca să demonstrez și mai bine, vă spun că în Bucovina aveam la Căile Ferate funcționari polonezi, cei mai specializați în această ramură, cum aveam la Finanțe cehi, specializați, de asemenea. Eram bucuroși că-i avem, cu atât mai mult cu cât ei nu ne sunt vrăjmași. Ei sunt așteptați, însă, și în Polonia. După Tratat, acești oameni au timp doi ani să se hotărască dacă vor să rămână la noi sau să plece în Polonia. Credeți oare că acești oameni vor mai rămâne în Bucovina, după ce au suferit tratamentul barbar al d-lui general Ionescu? Aceeași stare de lucruri [este] și în Ardeal. Nu există altă scăpare decât ridicarea militarizării și o plată mai bună pentru cei de la Căile Ferate. Nu este păcat de niciun ban care se dă în plus acestor oameni. Mai bine să plătim de zece ori mai mult decât să pierdem căile de comunicație din mână. Acesta a fost tactul englezilor, austrieșilor, germanilor în timpul războiului: funcționarii Căilor Ferate au fost supra plătiți. Cine nu înțelege aceasta este bătut de Dumnezeu și nu lucrează în interesul țării.

Dar ce să vă mai spun? Militarizarea a favorizat și corupția. Fiindcă muncitorii nu puteau să se plângă, ei nu puteau să se adreseze la ziare, fiindcă imediat erau pedepsiți. Nu puteau trimite deputațiuni, nu puteau să vorbească vreo unui deputat, fiindcă imediat se afla și erau îndepărtați. Ei nu puteau da iscălituri pe memorii, pentru că sunt soldați. Știți ce a rezultat [de] pe urma acestei stări de lucruri? Au înflorit furturile, cum n-au existat niciodată. Așa, în Bucovina s-a dat un memoriu

iscălit de muncitori, prin care spun că d-l Cioc, șeful Atelierelor Căilor Ferate din Cernăuți, fură zilnic statul, fabricând mobile pentru particulari, cu lucrătorii și cu materialele statului. El [îi] trimite pe lucrători să lucreze acasă la el și la rudele lui. Documentul acesta a fost iscălit de muncitori și înaintat de mine d-lui director general Carpovici. Muncitorii, știind de aceste lucruri, nu puteau să se facă complici cu asemenea crime față de averea publică, care este și a lor. Nu știu dacă s-a făcut ceva. D-l Cioc știe că a adunat sute de mii de lei și s-a dus în altă parte. Acesta este exclusiv rezultatul militarizării, când bieții muncitori nu se pot plânge. D-lor, vă dau aceste exemple numai ca niște ilustrații, ca să vă arăt unde nu ar trebui să se amestece guvernul central în provincii.

Să vorbim de chestiunea financiară. Impozitele d-lui [Nicolae] Titulescu – de aceasta nu poate fi nicio discuție – sunt, ca formă, cam ciudate și greu de înțeles. D-l Titulescu este un fel de poet fiscal care știe să scrie, în versuri dure și nearmonice, poezii asupra unei chestiuni atât de reale și materiale, cum sunt impozitele. Aceste impozite le ia lumea în rău, căci trebuie, din versurile acestea, să scoată cu greutate miezul. Dar miezul este bun, d-lor, dacă luăm faptul că progresiunea în impozite în sfârșit s-a înfăptuit, deși nu cu deplină dreptate, fiindcă prea mult apasă pe cei sărmani. Însă, ea s-a făcut, și partea cea mai bună este tocmai impozitul pe avere, deși sunt de constatat greșeli din punct de vedere democratic și nu din punct de vedere al capitalului.

Din punct de vedere democratic nu trebuia pus impozitul pe funcționari și muncitori. Este nerațional a face acest lucru, când știm prea bine că funcționarii pier de foame și salariile lor nu le mai ajung. Cunosco funcționari cu 1 300 [de] lei lunar. Din aceștia trebuie să plătească, pentru că au locuință de la stat, 200 [de] lei lunar, care li se sustrage din leafă, la pensie 100 [de] lei și d-lui Titulescu 60 [de] lei. Ce le mai rămâne? Este posibilă o astfel de politică financiară față de bieții funcționari? În loc să li se adauge pe lângă ceea ce au, li se mai ia? Așa că, dacă se face critică contra impozitelor d-lui Titulescu, ea este de făcut, că muncitorii intelectuali (funcționarii) și muncitorii manuali plătesc birurile de șase luni de zile și toți ceilalți exhumati și capitaliști nu plătesc, însă, nimic. D-lor, aceasta nu trebuie să dăinuiească!

Cine sunt aceia care vor să oprească îndeplinirea și mersul acestei reforme financiare, decât aceia care au capitaluri și se tem că vor fi impuși prea mult! Dacă luăm, d-lor, și impozitul pe capital, vedem că și aici sunt greșeli. Știți că deputații partidului meu au luptat ca să prevadă ca cel puțin 30 000 [de] lei să fie scutiți de impozit. Dacă luăm valoarea banului românesc, 30 000 [de] lei nu sunt nimic. Este ridicol să mai vorbim de aceasta. Această sumă ar trebui urcată astăzi la 50–60 000 [de] lei. Aici ar trebui modificată reforma. Dar nu mai este timp să facem modificări, când muncitorii și funcționarii plătesc, iar ceilalți așteaptă și nu vor să facă declarații. Nu mai este timp și nu mai este permis ca să se găsească cineva pe banca ministerială, cum este ministrul de Externe [Take Ionescu], care să stingherească pe d-l Titulescu, ca să pună în fapt impozitele sale, când țara așteaptă și când va avea greutăți dacă nu se îndeplinesc. Mai târziu putem să facem o revizuire, dar și aceasta în sensul în

care vorbesc eu și nu altfel. Ce se întâmplă, însă? Se întâmplă că dintr-o parte, tocmai de la acei [despre] care vorbeam adineauri, se ridică voci care cer suprimarea impozitului pe capital al d-lui Titulescu. Ei vor să dicteze și în chestiunea financiară! De îndată ce a venit d-l Titulescu din străinătate, o propagandă înverșunată s-a ridicat din partea exhumaților guvernului contra impozitului pe capital, care lor nu le place. D-voastră trebuie să știți că dacă ați făcut un salt la stânga și ați stat la vorbă cu Partidul Țărănesc, riscați să pierdeți totul, dacă vă puneți de partea celor care vor suprimarea impozitului pe capital. Atunci veți rămâne tot acolo unde ați fost și umbra d-lui [Ion I. C.] Brătianu și a liberalilor va fi înapoia voastră! (Fiind ora 17, se consultă Senatul pentru prelungirea ședinței și se admite.)

Dar care este, d-lor, cusurul legii financiare? Nu legea are cusur, ci felul cum se execută de [către] funcționari. [...] Eu nu vorbesc de întreaga țară, căci nici nu am material și m-ar duce și prea departe; vorbesc, însă, de Bucovina. Noi am avut în Bucovina tot personalul necesar, de sus până jos, care lucrează cu precizie și pricepere în chestiunile relative la finanțe și la impozite, de la Hostinc din Viena, care era acolo specialist și până la cel din urmă executor. Nu mai era nevoie să ni se trimită un Petrescu sau Velisari, care s-au scandalizat că percepții noștri au titluri de doctori. Acest lucru l-a durut pe un om cu două clase liceale! „Nu îmi trebuie doctori”, a declarat d-l Petrescu. D-sale îi trebuiau bacșișuri și pe acești bacșișari îi trimite din casă în casă, unde fac numai prostii, ca să evalueze averea imobiliară într-un mod scandalos, așa că o evaluare nouă trebuie făcută și banii cheltuiți până acum cu comisiile sunt pierduți. [...]

D-lor, sunt cazuri atât de ridicole, că nici nu mai știi cu cine ai a face! Se petrec lucruri ca pe vremea pașalâcului. Vedem afișe care încep cu cuvintele: „Noi, Velisari...”. Poate, d-lor, să se iscălească d-lui cum îi place, dar să înceteze cu acest plural de Maiestate care, dacă nu supără pe nimeni, face lumea să râdă. Acești „Velisari” și „Petrești”, de fapt, stăpânesc țara ca un pașalâc, ei dictează ce vor și cum vor. Să nu vă citez multe exemple, exemple mai mici au fost citate destule de colegi. O casă este impusă azi cu 3 000 și mâine cu 600 000, dar este un caz edificator și iată-l: la noi sunt bănci la sate, asociații românești de cooperatie sătești vechi, care au avut bani gata și au voit să aibă o casă în Cernăuți și au cumpărat o casă, înainte cu câteva luni, cu 1 200 000 [de] lei. S-ar crede că, fiind cumpărată de cooperatiei sătești, ar merita atenție. D-l Sârbu, care a fost deputat și acum este președintele acestei centrale a cooperatiei, se trezește într-o zi cu comisia de evaluare, căreia la noi i se zice banda de exploatare. Șeful comisiei vine în casă și [îi] silește pe aceia care îi sunt atașați să meargă cu dânsul, dar nu le permite să se amestece în evaluare. Așa, când unul din[tre] atașați, socialist, a declarat că nu este de părere ca evaluarea să fie atâta, i-a spus: „D-ta să nu te amesteci”. Atunci la ce mai merg acei atașați?

Iată unde duce, d-lor, amestecul unor funcționari incapabili în Bucovina, care a avut funcționarii ei proprii. Casa de care e vorba, cumpărată, după cum am spus, cu 1 200 000 [de] lei, este evaluată de comisie la 5 000 000 [de] lei. Aceste lucruri, d-lor, trebuie să înceteze! Nu știu dacă acestea se pot pune în socoteala d-lui Titulescu,

dar, totuși, d-sa nu avea nevoie să trimită acolo oameni care nu cunosc nici localitatea, nici situația societății, nici originea averilor, străini cu totul de acestea, să evalueze ei averile imobiliare. Și s-a mai făcut ceva. S-au trimis comisii din suburbani ca să evalueze în centrul orașului și din cei din centru ca să evalueze la suburbani, ca să se răzbune unii pe alții și să evalueze urcat.

Iuliu Dragomirescu: Lucrează după capul lor sau după instrucțiunile pe care le-au primit de la d-l Titulescu?

George Grigorovici: Instrucțiunile nu folosesc decât la oamenii capabili să le înțeleagă și noi am avut oameni capabili să le înțeleagă, fiindcă așa declarații am mai făcut noi în Austria, tot pe astfel de ocoale. Și acei trimiși de aici nu sunt capabili. Nu am nimic contra oamenilor de aici, dar nu trebuiau trimiși la noi. Nu trebuiau să fie trimiși, cu atât mai mult cu cât era lipsă de ei în Vechiul Regat.

Acum, d-lor, un caz unde ar fi trebuit să se amestece guvernul central în provincii. Mulți poate își închipuie, după cele ce am vorbit, că eu așa crede că în orișice privință țara veche ar fi înapoiată față de provincii. D-lor, sunt departe să am credința aceasta. Cunosc România Veche din tinerețe. Am stat de multe ori în România și cunosc foarte bine toate partidele, toate evenimentele, toată evoluția țării, și în privință culturală și în privință politică. Știu că România a luat avânt în privința drepturilor și libertăților politice, cel puțin la orașe, într-un mod atât de fericit, cum nu putem altfel dori. Că la sate a fost mizerie, că a fost oligarhia care stăpâna, din punct de vedere economic și social, aceasta este dovedit. Dar ceea ce mă interesează pe mine nu are nimic a face cu chestiunea aceasta socială, care acum începe să se îndrepte. Fapt este că România veche era o țară plină de toleranță în orișice privință, că [și] Constituția ei este un model în ceea ce privește libertățile cetățenești și toleranța față de secte și confesiuni religioase. Mă închin înaintea acestui fapt cunoscut și nu doresc alta decât ca ceea ce găsesc în privința aceasta în Vechiul Regat să se înfăptuiască și în Ardeal și Bucovina. Eu, întrebând odată pe d-l ministru de Externe dacă avem Constituție românească în Bucovina sau nu, dacă se întinde sau nu Constituția României și asupra Bucovinei, ați văzut și d-voastră cum s-a iritat d-l ministru Take Ionescu – mai cu seamă de câte ori vorbesc eu se irită, de ce, nu știu; d-sa a spus: se înțelege de la sine că da. De fapt, nu există Constituție românească la noi în Bucovina.

În Bucovina este următoarea situație: toate cele rele din Austria s-au sancționat și păstrat și toate cele rele din România au fost introduse și la noi. [...] Aceasta nu poate dăinui, d-lor. Noi cerem părțile bune ale Constituției românești și aceste părți bune ale constituției românești sunt libertățile cetățenilor și toleranța model care există la români, chiar în biserica românească din România Veche față de celelalte confesiuni. D-lor, nu știți ce prăpastie ne desparte în privința aceasta. Nu aveți idee ce se face la noi. La noi trebuie făcută unificarea într-un mod atât de strâns, trebuie să ținem în clește pe acei care sunt periculoși statului român și unirii noastre prin faptele lor bune. [...] Noi avem felurite confesiuni, născute după război, care au existat în România Veche: pe adventiști și pe bapțiști. Am mai vorbit o dată de ei și trebuie să vorbesc acum din nou. Au venit reprezentanți ai bapțiștilor din țările

Antantei și au pus d-lui [Octavian] Goga un fel de ultimatum: se respectă sau nu Tratatul de Pace care prevede libertatea cultului? Nu trebuie uitat că Biserica Baptistă este cea mai puternică în Anglia și că Lloyd George este baptist. Nu trebuie, de asemenea, uitat că și președintele republicii americane este baptist. D-lor, nu vă dați seama ce faceți în privința aceasta! Și nu vă reproșez d-voastre, din România Veche, care sunteți în această privință corecți. Am avut ocazia să vorbesc cu I.P.S. Mitropolitul Primat [Miron Cristea], spunându-i câteva cazuri de acestea. D-sa mi-a spus: nu înțeleg cum se poate întâmpla așa ceva. Eu cunosc pe bapțiștii din Banat și știu că sunt cei mai morali oameni, care au o viață foarte frumoasă și că ei sunt creștini, dar de altă culoare. Dacă preoții noștri vor să-i câștige pentru biserica noastră, s-o facă prin propagandă. Ceea ce se face în Bucovina este o greșeală, care nu este nici în interesul statului, nici în interesul bisericii noastre românești. Așa mi-a spus cel mai stimat bărbat al bisericii românești pe care îl cunosc încă înainte de a fi noi uniți. [...] Să nu uităm că statul român a trimis un învățat preot și teolog la un congres interconfesional, unde se ventila ideea unei federații a tuturor confesiunilor creștinești, adică împăcarea tuturor curentelor creștine, pe baza învățăturilor lui Hristos, căci Hristos nu a avut nicio confesiune, el este întemeietorul acestor dogme, pe care unul le-a înțeles într-un fel, altul în alt fel și diferențele sunt numai din punct de vedere teologic, astfel că această luptă între frați și frați, între bapțiști și greco-orientali nu are sens. Ce pot aduce aceste lupte, decât să facă mai departe martiri și să întărească aceste curente sectante care există?

D-lor, ce se întâmplă în Bucovina? Noi avem un ministru de Interne [Constantin Argetoianu] care își cunoaște îndatoririle și drepturile sale, un ministru de Culte [Octavian Goga] care, de asemenea, și le cunoaște. Când au venit reprezentanții bapțiști din Anglia și America și le-au vorbit de strașnicele măsuri, cu bătăi, cu arestări, cu confiscări de Biblie etc., au dat, prin d-l ministru Ion Rășcanu [ministru de Război] – pentru care noi, deși suntem socialiști și deși nu prea s-ar cădea să ne fie simpatic, pentru că el este acela în numele căruia țara se militarizează, avem, însă, toată stima pentru că și-a făcut datoria –, au dat o ordonanță, prin care a interzis orice prigonire în armată a acestor două secte. Se spune în această ordonanță că trebuie să li se dea ocazia, când vor și cum vor, să se roage și să li se dea chiar timp liber pentru aceasta. Ordonanță la fel a dat și d-l ministru de Culte, Goga, pentru respectarea cultelor. Aceste ordonanțe tipărite sunt trimise în toate părțile României Mari.

Ce să zic, însă, de funcționarii de la noi, din Bucovina? Magistratul Eissenbeisser și avocatul Bumbac nu vor, însă, să primească jurământul decât în forma dictată de ei. Există, însă, așa-numita sectă lipovană, care are un jurământ recunoscut de lege, luat din Biblie, din cuvântarea lui Isus de pe Munte și care se termină cu formula: „Da, adevărul adevărat am spus”. Ei bine, un baptist român, care a vrut să jure după formula lui și nu după cea dictată de Eissenbeisser, a fost băgat la închisoare pentru opt zile. Cel[ui] pedepsit, invocând Ordonanța d-lui Goga, d-l Eissenbeisser i-a răspuns că d-l Goga n-are să se amestece în Bucovina. Arestări se fac zilnic prin

toate satele și aceste arestări nu sunt numai individuale, ci se fac chiar în bloc. Când se întrunesc duminica bapțiștii în câte o casă țărănească pentru rugăciune, în baza dreptului pe care îl au, atât conform Ordonanței d-lui Goga, cât și conform Constituției, vine câte o bandă de jandarmi și îi arestează, îi leagă câte 30 [de] inși cu funii și îi conduc prin sate, bătându-i mereu, în hohotele drept credincioșilor.

Am arătat în nenumărate rânduri toate aceste chestiuni și rog pe d-l ministru al Bucovinei, [Dorimedont] Popovici, să nu rădă, pentru că nu este deloc de răs. D-ta, d-le ministru, nu poți să ști aceste lucruri, pentru că nu citești gazetele.

Dorimedont Popovici: Nu mă importă ce scriu gazetele.

George Grigorovici: Și șeful d-tale, generalul [Alexandru] Averescu, s-a lăudat că nu citește nicicând gazetele. Nu mă miră, așadar, că nu citești nici d-ta. Știu, însă, că s-a înființat un serviciu de presă pentru informarea guvernului de amicul și fostul meu tovarăș Lupu Costache și sper că de acum încolo miniștrii vor fi informați cu exactitate. Arestările, chinurile și bătăile bapțiștilor sunt la ordinea zilei în Bucovina. Jandarmii iau oamenii bătrâni, îi duc la secția de jandarmi, îi închid acolo, unde îi bat și îi supun la toate chinurile. Este o situație care nu se mai poate tolera. Nu mai există nimic sfânt pentru jandarmi și preoți, căci ei sunt acum stăpânii țării.

Și să vedeți ce concluzii se trag de aici. Sătenii cumiți se rușinează de cele ce se întâmplă, iar primarii vin la mine, căci numai la mine vin acum, și se plâng, zicând: ne e rușine de ce vedem noi. Dar are consecințe și mai mari. Sunt legi curat politice, care nu privesc pe preoți. Preotul nostru, dacă vreți să înțelegeți dreptul austriac de administrație, a avut două ipostasuri. El a fost preot de cult și ofițer de stare civilă. Ca ofițer de stare civilă, era supus Ministerului de Interne. Deodată vedem acum că acela care conduce condicile stării civile, mai ales ale căsătoriilor, care la noi sunt în parte confesionale și în parte civile, vă voi spune mai târziu ce înseamnă aceasta, nu mai este supus factorului politic, ci celui de culte. Și s-a întâmplat următorul caz, foarte trist, care duce la demoralizarea poporului. La Cernăuți s-a înființat un Secretariat de Culte. În fruntea Secretariatului de Culte este un preot, d-l [Vasile] Gheorghiu, care are idei foarte reacționare și care s-a stabilit ca inchișitor religios. El nu permite forurilor politice să se amestece în drepturile pe care el crede că sunt ale lui, cu toate că, după cum v-am spus, preotul este ofițerul stării civile. La noi sunt cazuri că oameni care voiesc să fie căsătoriți de ofițerul stării civile au dreptul și datoria să se ducă să declare înaintea prefectului, nu a d-lui Gheorghiu, că părăsesc biserica cutare sau cutare, prefectul certifică declarația lor, și cu certificatul acesta se duc să se cunune civil. Este un drept pe care l-am moștenit din Austria, drept care n-a fost nici desființat, nici înlocuit cu o nouă lege a căsătoriilor sau cu instituția ofițerului stării civile din România Veche. Unii din[tre] prefecti au înțeles aceasta, după ce le-am explicat că nu este frumos să se poarte așa, și s-au opus pretențiilor inchișitorului religios. El, însă, cere să se respecte ordinul lui și interzice să se certifice ieșirea din biserică și mai interzice ca prefectul să căsătorească pe oamenii aceștia. Rezultatul este că o mulțime de concubinaje există la sate. Pe mine nu mă dor concubinajele acestea, ca pe alții, dar pe oameni îi doare. Ei ar voi să fie legitimi căsătoriți și ar avea și

această posibilitate sau după dreptul român sau după dreptul austriac. Se opune, însă, d-l Gheorghiu.

Iată ce-mi scrie țăranul Silvestru Ungureanu, din Mihoveni, districtul Sucevei: „Mihoveni, la 19/XI 1921. Eu, subsemnatul Silvestru Ungureanu, vă aduc la cunoștința d-voastră, d-le senator, că prețuita epistolă [pe] care mi-ați dat-o d-voastră ca s-o dau d-lui prefect Grigorovița din Suceava n-a avut nicio valoare înaintea d-sale. După ce a citit a răs și mi-a spus așa: «Dragul meu, nu pot să vă dau nimic, statul nu recunoaște așa ceva». A aruncat epistola la o parte și pe mine m-a dat afară, spunând că nu recunoaște nimic. Și vă rog și noi toți vă rugăm, d-le senator, că dacă vă este cu puțință să mă ajutați, că nu este bine pentru noi ca să trăim în concubinaj patru perechi. Eu aș crede că aceasta ar fi o întristare mare la stat; noi am dori ca să trăim legitim și nu în concubinaj. Noi suntem foarte triști, dacă acest prefect face așa batjocură de noi. Suntem și noi niște oameni necăjiți și săraci, de abia ne câștigăm de hrană prin multă muncă. De vă sta cu puțință, vă rugăm ajutați-ne”.

Dorimedont Popovici: Prefectul Sucevei e rudă cu d-ta.

George Grigorovici: Da, este adevărat, îmi poartă numele, este unul din[tre] cei mai capabili și mai excelenți funcționari administrativi, dar inchișitorul Gheorghiu nu-l lasă să-și facă datoria. D-l prefect Grigorovița mi-a explicat situația lui grea, arătând că secretarul Cultelor din Cernăuți, Gheorghiu, reclamă pentru dânsul toate formalitățile stării civile și nu lasă administrația civilă să-și îndeplinească atribuțiile. Întreb pe d-l ministru de Interne [Constantin Argetoianu] dacă admite amestecul acesta al preoților în chestiuni administrativ-politice.

Să mai vorbesc de amestecul preoților din Bucovina în chestiunile școlare? D-voastră, cei care trăiți în Vechiul Regat, într-o țară tolerantă, unde școala este civilă și unde în școală se face numai știință, nu înțelegeți lucruri ca acestea. La noi, în Bucovina, zilnic se petrec lucruri ca acestea. La Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, un băiețel s-a sculat și i-a pus preotului întrebarea: „D-le catihet, noi am învățat că pământul s-a născut din soare și d-ta ne povestești că pământul este făcut de Dumnezeu. Ce este adevărat?” Preotul i-a răspuns: „Este adevărat și una și alta, fiindcă dacă pământul s-a născut din soare și Dumnezeu a făcut soarele, Dumnezeu le-a făcut pe amândouă”. Uită, însă, d-l catihet, că Dumnezeu întâi a făcut pământul și pe urmă soarele. Așa încât bieții copii sunt nelămuriți. O confuzie se face în capul lor. Să încetăm, d-lor, să dăm valoare de știință acestor lucruri, ce au fost înainte de cinci mii de ani știința acelor timpuri, iar azi sunt povești naive și atât. Băiețelul acela nu este din Bucovina. Niciun băiat din Bucovina nu ar îndrăzni să pună întrebarea aceasta. Sunt timizi, deși știu mai mult decât s-ar crede. Acest băiat a fost din Botoșani, a știut ce înseamnă educația liberă, o educație științifică pură. În direcția aceasta ar fi nevoie de amestecul țării vechi în țara aceasta stăpânită de sisteme învechite și de preoți reacționari.

Concordatul a fost o nenorocire pentru Austria și o să fie o nenorocire pentru România Veche, dacă se introduce și aici⁷. Înainte învățătorul era acela care învăța

⁷ În anul 1855, papa Pius al IX-lea a încheiat un Concordat (convenție între Sfântul Scaun și puterea laică a unui stat, pentru reglementarea relațiilor dintre acel stat și instituțiile catolice religioase

religia și el învață interconfesional și povestea ce este credința, fără ghimpe în contra altor confesiuni, așa cum se face azi de către preoți. Școlile clericale din Ardeal au pretenția să fie susținute de [către] stat și statul cheltuiește și pentru preoți, care ar putea să trăiască din biruri bisericești speciale. Nu mai merge așa! Este timpul să schimbăm lucrurile acestea. Eu vă vorbesc cu intenția de a îndrepta lucrurile care nu sunt bune.

Noi, bucovinenii, am auzit vorbindu-se de descentralizare; și cuvântul autonomie a fost pronunțat. Este autonomie și autonomie; este descentralizare și descentralizare. Sunt oameni la noi care înțeleg autonomia și descentralizarea așa ca funcționarii din Bucovina să fie samavolnici, iar din București să nu se amestece nimeni. Ar fi o nenorocire! Nu am merge înainte, dar am da îndărăt ca racul. Ar fi o mare nenorocire! Noi dorim cu totul altfel de descentralizare. Dorim ca regiunile să aibă corpuri reprezentative, alese pe baza votului universal și egal și care să aibă dreptul să numească și să destituie pe toți funcționarii administrativi. Nu mai înțelegem descentralizarea, altfel am renunța la dansa, ba din contră, am cere o mână tare de la centru, care să ne scape de robia care a început să ne încalce. Dacă am spus lucrurile acestea, am făcut-o numai pentru că prigoanele contra unor confesiuni nu numai că nu sunt umane, dar ne lovesc greu și ne micșorează mult în fața aliaților.

Ca să vă arăt unde duce intoleranța preotească, vreau să vă spun că avem în limba românească două reviste religioase supuse cenzurii și libere să fie răspândite. Sunt „Vestea Mileniului”, adventistă și „Creștinul”, baptistă. Aceste reviste sunt citite de adventiști și bapțiști, dar pentru cei care le citesc în Bucovina nu există altă pedeapsă decât bătaia până la sânge. La o percheziție unde s-au găsit aceste reviste, proprietarul a fost bătut până la sânge.

Dorimedont Popovici: Dați cazuri concrete d-le Grigorovici.

George Grigorovici: Vreți cazuri concrete? Să vă dau: Calistrat și Eftimia Irimescu, din Candreni, au fost bătuți pentru că a fost găsită la ei „Vestea Mileniului”. Dar d-voastră, d-le ministru, nu sunteți de resort. Eu știu care este situația d-voastră în guvern, este aceeași ca și a d-lui ministru basarabean. N-aveți nicio putere și niciun drept executiv. Nenorocirea țării noastre se explică prin faptul că mai toți prefecții sunt fii de preoți și cred că fac bine că se pun în serviciul confesional și nu-și îndeplinesc obligațiile lor administrative. D-lor, cu durere am spus lucrurile acestea, dar am speranța că de aici înainte n-o să se mai petreacă fapte ca în trecut. Aderenții sectelor asuprite sunt oameni simpli care, terorizați, umblă cu ordonanțele d-lor Goga și Rășcanu în mâini și le arată preoților și prefecților, fără rezultat.

ce funcționează pe teritoriul său) cu Austria („în termeni extrem de umilitori”, care vor mai fi întâlniți doar în Concordatul încheiat cu România în anul 1927), în baza căruia Vaticanului i s-au acordat „drepturi largi”: Papa avea dreptul de a comunica direct cu episcopii, clerul și poporul; împăratul avea dreptul de a alege episcopi noi numai cu consimțământul celor existenți; bisericii i se recunoștea posibilitatea de a achiziționa proprietăți noi, neavând restricții decât în problema înstrăinării acestora. Concordatul a fost anulat în anul 1868, fiind denunțat doi ani mai târziu, după proclamarea infailibilității papale. Cf. Sergiu Tomescu, *Concordatul României cu Vaticanul. Câteva aspecte ale relațiilor României cu Vaticanul și situația Bisericii în perioada 1918–1928*, p. 100–101; accesat online la adresa <http://revistateologica.ro/wp-content/uploads/2016/01/vatican.pdf> (1.03.2018).

Și acum, d-lor, vreau să trec la justiție. Nu știu de mai merită departamentul acesta cuvântul de departament al justiției. Și acest departament are în frunte un exhumat [Mihai Antonescu] care, în plus, nu cutează să facă ceva fără încuviințarea exhumatului de la Externe [Take Ionescu]. D-lor, așa nu mai merge, acesta nu e ministru. N-ai cu cine sta de vorbă. El nu înțelege ce este dreptatea, nu înțelege că de când avem votul egal, trebuie să avem și dreptul egal, că nu putem să avem un dublu drept, care nu mai există în țara aceasta: un drept militar și un drept civil. Un amestec în vreme de pace a dreptului militar în dreptul civil nu este admisibil sub votul egal. Vreau să documentez lucrul acesta ce se întâmplă în România. Știți de arestările care s-au făcut din cauza grevelor⁸. Grevele acestea s-au tratat într-un mod atât de diferit, că nu este o cinste pentru țara noastră. La Cernăuți nu s-a făcut nicio arestare, fiindcă acolo tribunalele nu știu ce este acela arest preventiv, forma aceea de pedeapsă din țara veche, care se aplică oamenilor înainte de a fi judecați și condamnați. La noi nu se știe ce este arest preventiv. Nu este nevoie să pui pe cineva care nu fuge și care este cetățean al țării în arest preventiv numai fiindcă a călcat nefasta lege a d-lui [Grigore] Trancu [Iași]. Ce se întâmplă? La Cernăuți, procesul s-a făcut în mod legal înaintea tribunalului civil, oamenii au fost condamnați la două săptămâni, pedeapsă care n-a fost executată, în baza dispoziției Beranger, prevăzută în legea Trancu⁹; asemenea pedepse se execută numai la a doua călcare a

⁸ În perioada 20–28 octombrie 1920, a avut loc prima greva generală a proletariatului din România, care a cuprins toate ramurile industriei și ale transporturilor. Aceasta a fost declanșată de refuzul guvernului de a satisface cerințele muncitorilor (printre care recunoașterea sindicatelor muncitorești și eliminarea cenzurii), formulate la consiliul general al Partidului Socialist.

⁹ Legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă (primul act normativ modern care reglementa conflictele colective de muncă) a fost elaborată în anul 1920, de către Grigore Trancu-Iași, ministrul Muncii și Ocrotirii Sociale în guvernul Alexandru Averescu (martie 1920 – decembrie 1921). Aceasta cuprindea dispoziții cu privire la libertatea muncii, încetarea colectivă a lucrului, procedura „împăciuirii”, arbitrajul, dispoziții de procedură. Legea limita dreptul la grevă, instituind, după cum se arată în expunerea de motive, „procedura obligatorie a concilierii și, în unele cazuri, arbitrajul obligatoriu”, precum și regimul convențiilor colective de muncă, motiv pentru care au avut loc manifestații și întruniri de protest în București și în alte orașe din țară. Conform prevederilor legii, atunci când cel puțin o treime din numărul total al salariaților stabilimentului industrial sau comercial (instituție care întrebuița un număr de cel puțin zece salariați) ori din numărul salariaților ocupați în una sau mai multe secțiuni din acel stabiliment înceta lucrul, se considera încetarea colectivă a muncii. În cazul concilierii între delegațiile muncitorilor și patron, în prezența unui delegat al Ministerului Muncii, se încheia o convenție colectivă de muncă, ale cărei prevederi erau obligatorii pentru ambele părți aflate în conflict. Comisia de arbitraj, condusă de un președinte judecător, era alcătuită din cinci membri și doi supleanți, aleși din rândul salariaților și de către patron. În cazul în care nu se putea realiza concilierea conflictului colectiv de muncă, la solicitarea părților, această comisie prelua soluționarea conflictului. Un proiect de lege asupra reglementării contractului colectiv de muncă a fost elaborat și în anul 1919, însă acesta nu a fost adoptat de către Parlament. În anul 1921, a fost elaborată Legea contractelor profesionale, cu referire la contractul de muncă, aceasta stipulând, la art. 32, că „sindicatul profesional are dreptul să stea în justiție pentru fapte izvorâte din convenții colective”. Însă legiferarea acestor probleme a fost completată în anul 1929, când a fost elaborată Legea asupra contractelor colective de muncă, care a creat cadrul juridic necesar încheierii, executării și încetării contractelor de muncă. Cf. M.O., nr. 122, 5 septembrie 1920, p. 4239–4242; accesat online la adresa <http://www.digibuc.ro/proxy/?px> (21.04.2015).

aceleași legi. Iată o procedare [procedură] care trebuie să fie luată ca pildă pentru întreaga țară.

În România lucrurile s-au petrecut altfel. În unele părți, ca de pildă la Iași, procesele greviștilor au fost judecate de tribunalele civile, care au dat pedepse mai aspre ca în Bucovina. În alte părți, însă, au intervenit Curțile Marțiale și pentru același delict au osândit pe unii greviști la câte 5–15 ani muncă silnică. Între cei condamnați nu sunt numai bolșevici, ci și socialiști și social-democrați. Dar se pare că unii au simțit că s-au comis nedreptăți. Și deodată ne-am pomenit că pedepsele primilor șapte condamnați se reduc de la cinci ani muncă silnică la un an închisoare. Dar să nu întrebați după ce criterii s-a procedat. Iată un rezultat: Moscovici, Socor și alții ies astăzi din închisoare, pe când tovarășii lor trebuie să taie înainte sare în mine, până vor împlini cei 15 ani de pedeapsă. Este acesta dreptul legal? Îmi pare rău că d-l ministru al Justiției nu este aici [ca] să ne răspundă. Dar și dacă ar fi aici, poate nu m-ar înțelege.

D. Dobrescu: Moscovici este încă deținut.

George Grigorovici: Aceasta ne face de râsul lumii, de râsul țării, de râsul oamenilor care s-au unit cu noi și care vor să vadă în unire puțină dreptate, puțină regulă în chestiunile de jurisdicție. D-lor, în Senat, unde sunt oameni de specialitate juridică, cred că voi avea sprijinul necesar ca să declarăm noi și prin înțelegere cu d-voastre, ca să vă afiliați la părerea mea, că nu mai poate să dăinuiască situația aceasta. Oamenii aceștia, care sunt lăsați mai departe în închisori, merită și trebuie să fie tratați la fel cum este tratat Socor și ceilalți. Nu este permis ca unii să fie altfel pedepsiți decât aceia care au stat în fruntea mișcării și au iscălit cei dintâi. Nu pot înțelege ce s-a întâmplat și cum s-a putut întâmpla un astfel de lucru. D-lor, eu mă întreb: avem un ministru de Justiție sau nu avem un ministru de Justiție? Știe el lucrurile acestea sau nu le știe? Nu poate Partidul Poporului să scape de acest ministru, care îi face o situație așa de grea? Nu se găsește în Partidul Poporului un alt om decât acesta? A trebuit Partidul Poporului să se împrumute cu o valută atât de scăzută, cum sunt acești exhumati? D-lor, lucrurile trebuie schimbate imediat și trebuie dat un asalt pentru aceasta.

Dar să trecem mai departe. Mai sunt și alte cazuri, cazurile arestărilor ce s-au făcut din cauza afilierii la Internaționala a III-a. Ce au făcut oamenii aceștia altceva decât să declare că s-au afiliat punctului de vedere de la Moscova? Răspunsul din Moscova nu le-a venit, dacă și ei sunt primiți sau nu. Așadar, nu s-a întâmplat altceva decât o discuție și o hotărâre, fără niciun efect real. Din punct de vedere juridic, nu avem nicio posibilitate ca să-i urmărim. Puteați fi cumiți, lăsându-i liberi, dar dând ordin poliției să aibă în vedere pe acești oameni, că sunt în stare să facă o prostie. Dacă ar fi comis un fapt criminal, înțeleg să facă închisoare, până atunci, însă, nu. Așadar vă întreb: cum se face că oamenii aceștia stau de opt luni în prevenție și nu sunt supuși judecării civile, în contra căreia n-am nimic de spus? Dacă chestiunea ar fi fost dată unui magistrat obiectiv, ea ar fi fost rezolvată până acum. N-au fost dați, însă, pe mâna unor magistrați, ci pe mâna unei persoane arbitrare, a d-lui Cernat. Cum a răsărit acest domn, nu știu. Se vede că este un agent

al Partidului [Național] Liberal, care dorește moartea muncitorilor. Avem Constituție, avem Minister de Justiție, avem dreptate civilă și deodată răsare un comisar regal, o rămășiță a absolutismului, care el singur decretează, el singur știe toate secretele, el taie și spânzură. D-l ministru de Interne Argetoianu și d-l Rășcanu și-au dat toată silința să scape de închisoare pe câțiva tovarăși de-ai mei, în contra cărora nu există nimic, căci actele nu dovedesc nimic. Ei bine, toate intervențiile nu au ajutat la nimic. D-l Cernat s-a opus, sub pretext că are de luat interogatoriul, care nu l-a luat, însă, nicicând. Și au trebuit intervențiile repetate mereu, până ce, în fine, acești oameni au fost scăpați. Acest domn mai are obiceiul să povestească de cei care sunt în închisoare lucruri care nu s-au întâmplat niciodată, numai cu scopul [ca] să le îngreuneze mai mult situația și să dovedească lumii că acești oameni sunt periculoși.

Astfel, să vă povestesc cazul d-lui Dobrogeanu, fiul. Înțelegeți că soarta fiului răposatului meu amic [Constantin Dobrogeanu]-Gherea nu mai poate fi indiferentă. D-l Cernat povestește unei rude apropiate a d-lui Dobrogeanu, deputatul – care, fie zis în treacăt, nici nu este extrădat din Parlament, ca să fie judecat, ceea ce este un scandal constituțional –, nu pot să-l las liber pe acest om, căci este un om periculos. Știți ce-a făcut? Era de față d-l general Nicoleanu și eu, interogându-l, mi-a răspuns: „Bine au făcut cei ce au săvârșit atentatul. Toți trebuie să fiți nimiciți! Și eu aș da cu bombe în voi!”. Așa spune d-l maior Cernat că i-a răspuns d-lui Dobrogeanu și că d-l general Nicoleanu ar fi zis atunci că-l împușcă cu revolverul. Când am auzit acestea, mi-am zis: poate Dobrogeanu a înnebunit, și-a pierdut mințile? Și atunci am făcut să fie întrebat de aceeași rudă a d-lui Dobrogeanu, d-l general Nicoleanu, dacă s-au petrecut sau nu acestea? Și d-l general Nicoleanu, care este un om foarte corect, cum știți, și cinstit, a zis: „Este de neînțeles și nepermis; vă declar să spuneți lumii întregi că este un sfruntat neadevăr. Nicicând nu s-a întâmplat faptul acesta; nu am fost acolo să aud asemenea cuvinte; nicicând nu s-a rostit din partea d-lui Dobrogeanu în prezența mea asemenea cuvinte!”. Ei bine și acesta este un comisar regal, emanație a Regelui?!

Paul Bujor: Iată cine împinge la revoltă, cine famentează [întreține] bolșevismul în țara românească: un comisar regal, care își bate joc de oameni!

George Grigorovici: Ei bine, când aceasta este mărturia d-lui general Nicoleanu, am dreptul să reclam de la d-l ministru, sub iscălitura căruia a fost numit d-l Cernat comisar regal, dacă nu este timpul să retragă iscălitura aceasta unui om periculos siguranței statului, prin faptul că împrăștie astfel de povești, pentru a apăsa oamenii în închisoare? Știți foarte bine că sunt împotriva bolșevicilor, știți că sunt contra Internaționalei a III-a, însă nu pot admite acest procedeu. Și noi suntem prizonieri de așa-numiții tovarăși din Rusia și tovarășii mei au fost omorâți în pușcăriile bolșevice și nicicând nu vor fi iertate bolșevicilor faptele săvârșite în cursul războiului civil, dar a fost război civil. La noi nu s-a întâmplat aceasta. Avem o situație cu totul alta și nu cu minciuni sfruntate se poate face judecata acestor oameni! Cum se poate vindeca lucrul acesta? Nu se poate vindeca decât în două moduri: d-nii din Partidul Poporului și guvern trebuie să înțeleagă că, așa cum sunt alți agenți liberali, așa este și d-l Cernat un agent liberal, că d-l Cernat, după

părerea mea, are o intenție specială în această chestiune. Ce vrea el? După ce adună atâtea păcate, zice că trebuie să mai facă un interogatoriu, când în realitate nu face niciunul. Toate sunt minciuni! Ei bine, el le spune toate acestea numai ca să amânăm judecarea acestor oameni până când liberalii, crede el, vor veni la putere. Ceea ce este mai fantastic, este că atât d-l Argetoianu, cât și d-l general Rășcanu întâmpină greutăți ca să scoată câte un nenorocit din închisoare, pentru că intenția maiorului Cernat este ca aceste eliberări din închisoare să se facă îndată ce vor veni liberalii la putere.

Și, d-lor, am o dovadă indirectă, foarte semnificativă în această privință. Între cei care stau în închisoare la Văcărești există și un anume Cristescu, care nu este normal. Cine îl cunoaște, știe că este copt pentru balamuc de mult. Eu, care l-am văzut în Cameră, șezând pe masă ca Hristos înaintea învățaților în Templu – nu pe scaun, ca noi, oamenii de rând –, înconjurat de un grup de oameni, care își băteau joc de el și cărora le îndruga prostii din Rusia, pe care le-a văzut și le povestea ce va face și asupra cui se va răzbuna când va veni la putere, mi-am dat seama că un om ca acesta nu poate fi normal. Și dacă am avea psihiatri buni, ar trebui ca aceștia să lucreze în locul lui Cernat. Cu atât mai mult că în Rusia s-a sfârșit toată încercarea bolșevică, într-o formă atât de ridicolă și copilăroasă! Și aici mă revoltă nechibzuirea și prostia guvernului, care în loc să dea celor din închisori ziaarele, ca să citească discursurile lui Lenin, care retrage totul, spunând: am greșit, nu am înțeles pe Marx, am făcut prostii, feriți-vă oameni buni să faceți la fel. Toate acestea nu le știe nici Cristescu, nici ceilalți, pentru că nu li se permite citirea ziarelor. De ce? Cu intenție? Eu sunt incredințat că parte dintre ei, aceia care mai au creier, când vor citi ce spune Lenin, vor zice: atunci, dacă e așa, renunțăm și noi la bolșevism. Un Cristescu, însă, este un inconștient, el poate sta sub o sugestie. În psihiatrie sunt posibile astfel de cazuri de sugestii. Poate că a fost sugestionat de dr. [Cristian] Rakovski, care știți ce influență sugestivă are. Și poate că acesta i-a sugerat acest lucru, această ideea fixă, de care nu mai poate să scape, că mâine vin comuniștii la putere și el, Cristescu, va fi dictatorul României. Eu am toată mila față de el, însă este un lucru semnificativ că acestui Cristescu nu-i era rușine să umble de braț cu liberalul Mârzescu și să-i povestească diferite lucruri din tainele bolșevismului. Omul acesta crede și astăzi că vin liberalii și îl vor scăpa. Am dovada că, înainte cu câteva zile, d-l Cristescu a zăbierat ca un nebun față de un preot și față de ofițerii de gardă și de lumea ce mai era pe acolo că „vin liberalii și ne vor scoate din închisoare”. D-lor, acest om nu poate fi decât anormal; este un om bolnav, căci el crede că [poate] călăul lui adevărat îl va scoate din închisoare! Mă mir că Partidul Comunist mai tolerează un asemenea om în sânul lui. D-l Mârzescu făgăduiește, pe de o parte lui Cristescu, că „dacă vom veni noi, o să te scăpăm”, iar pe de altă parte, dacă Partidul Poporului i-ar scăpa, liberalii ar zice că acest partid nu a făcut ordinea, ci dezordinea!

D-lor, aici trebuie o mână și un caracter tare, care să nu se jeneze să facă aceea ce este în folosul țării. Și dacă este în folosul țării ca oamenii aceștia, care trebuie să recunoască că bolșevismul a căzut în Rusia, să fie scoși din închisoare,

acest lucru trebuie făcut. Și trebuie făcut, fie prin amnistie sau dacă vreți altă propunere: desființarea stării de asediu, căci cu aceasta scăpăm și de Cernat și trecerea tuturor chestiunilor la tribunalele civile. Atunci vom avea siguranța că ele vor fi cercetate cu obiectivitate și vom putea ști cine este de vină și cine nu, și cine are legătură cu odiosul atentat, pe care îl dezaprob din tot sufletul meu și care nu a putut fi făcut decât de oameni inconștienți. Căci, d-lor, fiecare atentat care se întâmplă în timpurile noastre de acum, de după război, nu este decât un semn că nebunia din război nu a pierit și că obiceiul de a omorî și de a fi omorât încă joacă un mare rol. Și oamenii care fac asemenea acte sunt anormali, sunt oameni bolnavi, căci altfel de cazuri s-ar întâmpla dacă oamenii normali s-ar apuca de astfel de lucruri, când știm că România are 20 de milioane de locuitori. Și cu atât mai mult d-lor, cu cât nu a fost fapta unei răzbunări de la o persoană la altă persoană, ci a fost făcută în mod mârșav și laș, cum numai un bolnav, un anormal putea s-o conceapă, a fost făcută în contra unei grupări de oameni, din care au pierit oameni, nu anume vizați, ci căzuți jertfă din întâmplare.

D-lor, înțelegeți prea bine că eu refuz orice apropiere cu o asemenea faptă. Nimeni, nici de sus, nici de jos, nu are dreptul ca să dicteze prin teroare directiva politică sau socială celor mulți. Acest lucru nu este permis, acest lucru este un act antisocial, care trebuie să fie condamnat. [...] Trebuie, deci, tocmai din această cauză, să predăm afacerea în mâna magistraților specialiști, care vor ști să deosebească cine este vinovat și cine nu este vinovat. Iar d-l Cernat trebuie să plece și trebuie să plece și ca rezultat al desființării stării de asediu și datorită faptului că el este periculos statului. Aceasta o zic aici, de la tribună. Nu am vorbit în contra nimănui, așa cum vorbesc în contra lui, și dacă vorbesc, o fac pentru ca guvernul să vadă și să înțeleagă care este situația. Nu este bine ca un comisar regal să fie lăsat în voie, să fie stăpân absolut pe libertatea cetățenilor. S-ar putea ca și alte persoane să se pomenească în situația celor arestați.

S-a întâmplat, de pildă, un caz: eu, d-l Averescu, d-l Argetoianu și d-l Negulescu și alți câțiva socialiști, ne-am întâlnit acasă la d-l Negulescu spre a face – așa se zice – o conspirație. Eu am fost chemat, nu am știut pentru ce, așa dacă s-ar face vreo vină din această convenire, vina mea ar fi mai mică decât a aceluia care m-a chemat. Dar, de fapt, nu s-a întâmplat acolo nimic, cât a fost vorba de posibilitatea unei politici care s-ar putea înfăptui. D-l Bogdan-Duică nu are dreptate când spune că am fi nebuni dacă am face republică. Republica nu se face de oameni, ci la momente date de împrejurări. Nu trebuie să hotărâm de acum dacă va fi republică, cum face d-l Bogdan-Duică. Totul depinde de evoluție. Poate veni un timp când drepturile Coroanei ar fi astfel reduse, ca monarhul să nu mai fie decât un fel de președinte de republică pe viață. Desigur că se poate ca președintele de republică să aibă mai multă putere constituțională decât un monarh, cum este cazul președintelui Republicii Franceze, iar monarhul să fie numai o persoană reprezentativă, cum este cel englez. [...] De aceea nu putem zice noi din capul locului dacă va fi sau un va fi nicicând republică.

Înainte de război, în 1913, s-a ținut la Cernăuți o întrunire de protest a românilor, la care studențimea românească m-a chemat și pe mine. Acolo era vorba de prigo-nirea limbii românești în tribunale. M-am ridicat și am spus: „D-lor, idealul meu este – și era acolo și d-l [Ion] Nistor de față și a aplaudat timid, căci dânsul era pe atunci docent universitar – am spus, idealul meu este o republică mare românească unită, a tuturor țărilor românești”. Președintele Adunării de atunci, d-l [Dionisie] Bejan, un român care este din partidul d-tale (arată spre d-l ministru [Dorimedont] Popovici) a protestat în numele habsburgilor [...]. D-lor, republică au avut-o și strămoșii noștri romani și le-a fost impusă de situații. Deci, lucrul acesta, că nu vom avea republică, nu-l putem noi zice din capul locului. Coroana trebuie să înțeleagă că situația ei este astăzi alta decât a fost în timpul trecut și că renunțarea la unele prerogative învechite e în favorul ei. Ea trebuie să bage de seamă că șobolanii sunt aceia care rod picioarele Tronului [...], aceasta fiindcă venirea la putere a liberalilor ar fi un germen de război civil.

De aceea, d-lor, trebuie să sfârșim cu situația nenorocită de astăzi. Trebuie să știm unde stăm, unde suntem și încotro mergem. [...] Numai că pentru aceasta guvernul trebuie să aibă oameni tari. D-l Argetoianu să fie tare acolo unde trebuie să fie tare. Să ia pe d-l Cernat de guler, să-l dea afară, înapoi în Partidul [Național] Liberal, de acolo de unde a ieșit. Nu trebuie să dăm impresie lumii întregi că atâta vreme după război n-am lichidat încă stările anormale izvorâte din război. D-lor, iertați-mă că vorbesc poate mai mult decât trebuie. Dar nu avem încotro. Sunt dureri mari și nu durerile mele speciale, ci ale țării. Eu v-am zis de la început și vă zic încă o dată, că nu am niciun interes a vedea pe băncile ministeriale alt partid. Schimbarea stăpânului, bucuria nebunului. Îl las pe Cristescu să se bucure că vin liberalii. Eu nu mă bucur dacă rămân sau pleacă averescanii sau dacă ar veni țărăniștii, ceva mai democrați. Numai venirea noastră la putere ar putea să mă bucure. Dar acum nu e vorba de bucurie, ci de ceea ce este oportun și posibil în momentul de față. Nu este permis ca oameni exhumați să dicteze pe banca ministerială. Aceasta este o nenorocire.

Suntem o țară plină de vigoare și de bogății și în plină putere. Nu este posibil ca neputințoșii să ne conducă. [...] Și unde ne duce un neputincios, ați văzut în chestia externă. Ministrul bătrân și slab nu a reușit să facă pace cu Rusia și, d-lor, situația e de așa natură încât niciodată nu va mai fi ocazie așa de bună ca acum, să sancționeze reluarea Basarabiei. D-l ministru de Externe, care nu-și dă seama că este ministru de Externe al unei Românie Mari, nu înțelege că păcătuiește grav când permite ca prietenul său, reprezentantul țarismului, [Stanislas] Poklevski [Koziell], [ministru plenipotențiar al Rusiei] și reprezentantul unei Ucraine mitice, să se învârtescă prin București. Ce caută aceștia aici? Nu este aceasta o provocare la adresa Rusiei? Care Ucraina? Acea care este în mâinile lui Racovski? Dacă Racovski și Lenin ar fi ascultat pe cei ce le spuneau la început să nu apuce pe calea luată, dacă ascultau pe aceia care căutau să le arate că nu pot face socialism în Rusia, sfătuindu-i să facă ceea ce dicta evoluția, starea lucrurilor, Rusia nu ar fi ajuns în această situație. Au făcut-o, însă, și pe noi nu poate decât să ne mulțumească situația în care se găsește. Rușii sunt astăzi preocupați cu chestiunile lor, cu

întărirea reformelor lor revoluționare, ruși sunt astăzi preocupați ca monarhia să nu se mai întoarcă în țara lor. Ar trebui ca România să profite de această situație, căci vai de noi dacă masele acestea flexibile ar fi în mâinile reacționarilor – vechii prieteni ai d-lui Take Ionescu, Poklevski și ceilalți. Vă dați seama ce ar fi cu noi? Știți ce s-a făcut la 1848. Rușii sunt un popor pasiv, un popor blând, bun, dar pe care, după cum ne dovedește istoria, îi poți purta în dreapta și în stânga. Vă închipuiți ce ar fi când ar intra sub conducerea reacționarilor, cu scopul să facă rânduială la noi aceste mase rusești, față de care noi suntem cât un purice pe lângă un elefant.

Dar mergem mai departe. D-l Titulescu este de multe ori acuzat că din cauza politicii financiare pe care a dus-o, valuta noastră stă așa de rău. Nu este exact. D-l Titulescu nu are nimic a face cu această chestiune. De fapt, d-l Take Ionescu, atunci când se discuta chestiunea introducerii mărfurilor din Germania, la o epocă în care valuta germană era așa de scăzută și când d-sa nu a consimțit la importul mărfurilor germane, nu a făcut altceva decât să pună baza scăderii valutei noastre. D-sa a fost, față de mine atunci, foarte obraznic, așa trebuie să spun.

Șt. Meitani: Vă rog, retractați cuvântul.

George Grigorovici: Nu am răspuns atunci și trebuie să răspund acum.

Șt. Meitani: D-le senator, cuvântul nu e parlamentar.

George Grigorovici: Nu era parlamentar nici ce a spus d-sa atunci față de mine și față de intenția mea bună și cu caracter național. Care este rezultatul? Astăzi nemții râd de noi. Știți ce fac nemții astăzi? Ne cer valută engleză și franceză pentru mărfurile lor. Poate un popor să fie mai pedepsit din cauza neaptitudinii unui ministru, care nu a înțeles care este interesul nostru? Astăzi, când nu mai putem cumpăra în Franța și Anglia și ne închinăm înaintea nemților, căpătăm un răspuns pe care l-am prevăzut: „Plățiți-ne în valută engleză sau franceză, căci avem nevoie ca să plătim datoriile de război!”.

D-lor, ce să zic, sunt păcate grave și Partidul Poporului ar trebui din toate puterile să caute să scape numaidecât de elementele acestea. D-l Take Ionescu nu numai că face lucruri de acestea, care ne nenorocesc din punct de vedere material, dar nu-și face datoria în chestia apanajelor lui Carol de Habsburg. Oare nu este destul că națiunea română din Ardeal și Bucovina a plătit sute de ani, a plătit cu sânge și prigoniri, mai trebuie și apanaje să plătim? Aceasta ar fi o bătaie de joc. Au înnebunit d-nii aliați? Noi să plătim apanaje unui aventurier care a vrut să vină pe ascuns la Budapesta? În loc să-l pună la pușcărie, să plătim apanaje? Un ministru de Externe care nu are atâta minte sănătoasă ca să declare: România nu vrea să știe de asemenea obligații, nu este pentru mine un ministru de Externe pentru momentele de față!

D-lor, mai avem o mică chestiune bucovineană care mă interesează. Știți că în întreaga țară românească copiii de muncitori sunt goi și flămânzi. Noi am avut fericirea că o misiune americană a introdus sistemul distribuirii de haine. După plecarea americanilor noi am rămas cu acest sistem bun și am căutat din toate sursele să alimentăm această întreprindere foarte frumoasă, care a dat rezultate bune. Toți copiii acum umblă la școală, nu mai lipsește niciunul. Când știe că va căpăta ghete, la nevoie și o bucată de pâine pe zi, copilul vine cu drag la școală și

eu cred că dacă acest lucru s-ar face în toată România, ar dispărea analfabetismul. Din întâmplare, noi avem 1 600 000 [de] lei care au rezultat din aprovizionarea din timpuri vechi, bineînțeles, căci din timpurile noi avem un deficit de miliarde, ceea ce pentru o țară mică precum Bucovina este o minune neînțeleasă în unele părți. Dar banii aceștia există, și pentru mine sunt ruși de la gura celor flămânzi și nu pot fi întrebuințați decât iarăși pentru cei flămânzi și dezbrăcați. Am citit, însă, că ministrul Bucovinei este însărcinat să facă o lege prin care să se voteze în Parlament – Senat și Cameră – întrebuințarea acestor bani. S-a hotărât în Consiliul de Miniștri ca banii să se pună la dispoziție în favoarea populației din Bucovina. Eu nu văd alt scop mai nobil decât ca banii aceștia, economisiți de la gura săracului, să fie dați celor flămânzi și neîmbrăcați! Și, d-lor, mă simt dator să spun aceasta, căci sunt diferite zvonuri despre ceea ce s-ar face cu acești bani. Nu redau aceste zvonuri, fiindcă nu le pot crede. Și dacă se spune că ar fi să se facă din banii aceștia prezent unei persoane anumite, n-o cred, pentru că îl știu un om prea simțit și cinstit ca să primească un astfel de dar luat de la cei flămânzi.

D-lor, sfârșesc. Efectele acestei guvernări nepricepute se pot îndepărta prin faptul reorganizării Partidului Poporului, prin infuzia de sânge sănătos și pentru aceea cu cât mai degrabă să se facă votul universal și egal. Dacă se face lucrul acesta, nu aveți de ce vă teme. Atunci elementele democratice sunt stăpâne pe țară și politica intră în albia ei regulată, atunci poate nu se vor mai întâmpla cazuri ca cele povestite.

Mă adresez și d-lor din Partidul Țărănesc. Se vorbește de un pact oarecare. Renunțăm de a mai cerceta dacă acest pact s-a făcut sau nu. Văd, totuși, în Mesajul Regal, câteva indicații de ceea ce ar trebui făcut. Văd însă că nu se pune în primul rând amnistierea și înlăturarea stării de asediu. D-nii din Partidul Poporului au făcut un salt spre stânga. Spre dreapta îi așteaptă o prăpastie și ei trebuie să aleagă ce fac. Se ia îndată cârma spre stânga, dacă vor să ducă țara spre fericire, iar nu spre prăpastie și s-o facă fără întârziere, pentru ca cei nepricepuți să fie înlocuiți cât mai degrabă de oameni mai capabili. Acestea vi le spun cu intenții bune. Cu părere de rău noi, social-democrații, încă nu putem lua locul acestui partid. Dar, ca cetățean al acestei țări, avem interesul ca elementele burgheze să fie astfel alcătuite, ca să ne ducă spre un viitor mai bun. Aceasta voiam să vă spun și sper că, poate, cel puțin de data aceasta voi fi ascultat. Ceea ce am vorbit despre amnistie, despre introducerea dreptului egal în jurisdicție, cer să fie ascultat. Sper că se va înțelege că răbdarea a ajuns la culme, că se va înțelege că la sate merg vorbe ciudate și țărani sunt nerăbdători. Reforma agrară s-a împlinit, dar nu după dorința noastră. Noi am făcut propuneri ca pământul să nu fie așa de scump plătit. Asta destul a amărât sufletul țaranului; să nu se mai adauge o altă amărăciune, dând loc la temeri că s-ar putea reîntoarce domnia oligarhiei în țară. Vă prăbușiți dacă mergeți spre dreapta; sunteți pe calea bună dacă mergeți spre stânga! Cred că am spus tot ce puteam să spun patriei mele române.